

Generácia apokalypsy

ŽIVOT, NA KTORÝ SME NAŠE DETI NEPRIPRAVILI

Juraj
Mesík

Vydanie knihy z verejných zdrojov
podporil Fond na podporu umenia,
ktorý je hlavným partnerom projektu.

u. fond
na podporu
umenia

Text © Juraj Mesík 2020

Design & layout © Elena Čániová 2020

Edition © Laputa/Literárna bašta 2020

ISBN 978-80-99944-11-5

Generácia apokalypsy

ŽIVOT, NA KTORÝ SME NAŠE DETI NEPRIPRAVILI

Juraj
Mesík

*Tete Sibyle. Nomen omen.
Prebudila vo mne lásku ku knihám, vede
a k premýšľaniu o budúcnostiach.*

OBSAH

13 ÚVOD

- 15 Myslieť nemysliteľné:
Scenáre globálnych katastrof
- 20 Dilemy na Titanicu
- 23 O smrti a umieraní:
Prečo apokalypsa nie je na titulkoch novín
- 30 Dva veľké mýty:
Apokalypsa verzus nezastaviteľný pokrok

35 ŠTYRIA JAZDCI APOKALYPSY

- 37 Predstavenie
- 38 Biely jazdec apokalypsy
- 45 Červený jazdec apokalypsy
- 55 Čierny jazdec apokalypsy
- 69 Popolavý jazdec apokalypsy

94 APOKALYPTICKÍ JAZDCI, PRE KTORÝCH PROROKOM CHÝBALI KONE

97 Neznámi jazdci na horizonte budúcnosti

103 Blackout

111 Hefaistov hnev:
Zima Fimbul, Ragnarök a iné delikatesy

119 Jurský park, verzia Nano

130 Medzi Kimom a Elonom

137 ČLOVEK

139 Linného omyl

145 Osudových IQ 100

149 Homo ludens

152 Malthusove príznaky
a soby na Ostrove sv. Matúša

163 Sociálna polarizácia:
Neofeudalizmus a koniec demokracie

175 GENERÁCIA NA HRANE KDE SME A ČO MÔŽEME OČAKÁVAŤ V HORIZONTE PÁR DEKÁD?

- 177 Krehkosť zložitých štruktúr
- 179 Pesimistická dystopia:
Od „reštartu“ k návratu do stredoveku
- 183 Optimistická utópia:
Rodičia s alzheimerom
- 190 Arabský svet 2011:
Živé laboratórium kolapsu civilizácie
alebo Keď nad Arábiou sadne prach

199 ČO S NAČATÝM ŽIVOTOM ALEBO PLAVBA NA TITANICU

- 201 Tí, čo zlyhávajú v príprave,
sa pripravujú na zlyhanie
- 204 Prežiť prvý úder
- 209 Reziliencia
- 218 Hlboká adaptácia
- 218 Prijateľ budúcnosť
- 234 V priepasti času:
Fermiho paradox

239 POĎAKOVANIE

Myslieť nemysliteľné: Scenáre globálnych katastrof

V roku 2013 som dostal zaujímavú ponuku: pripraviť a prednášať na Univerzite Palackého v Olomouci jednosemestrálny kurz s názvom *Myslieť nemysliteľné. Scenáre globálnych katastrof*.

Ak si položíte otázku, ako sa na univerzitnú pôdu, prísne rozdelenú na mentálne getá akademických disciplín a špecializácií – teda na fakulty, katedry a ústavy –, dostala idea ponúknuť študentom predmet presahujúci jednotlivé akademické disciplíny, pýtate sa správne. Príbeh je dlhý, ale jeho vyústením bol program *Univerzita pre budúcnosť* (University for the Future), známy tiež ako *School of Transformative Leadership*¹. Program hosťoval na Filozofickej fakulte UP a zaregistrovať sa doň mohli študenti a študentky zo všetkých ôsmich fakúlt univerzity. V jednej učebni sa tak vedľa seba stretali študenti rozličných disciplín prírodných vied, filozofie, pedagogiky, medicíny či teológie.

Táto kniha je prerozprávaním daného kurzu, doplnená o globálne trendy a hrozby, ktoré v roku 2013 ešte neboli také evidentné, ako sú dnes. Nepochybujem, že o päť či desať rokov budeme poznať aj ďalšie. Teda za predpokladu, že tu o tých päť či desať rokov ešte budeme a budeme mať čas, náladu a kapacity premýšľať aj o iných veciach ako o prežití najbližších pár dní. Zatiaľ ten komfort – aspoň v bohatom svete Európy, Severnej Ameriky a pár ďalších krajín – máme. Napriek tomu ho nevyužívame.

K pojmom a obrazom v knihe: Slovo *apokalypsa* použité v názve knihy pochádza z gréckeho „apó“ – „po“ a „kalúpo“ – „skrývam“.

---

1 — Viac o ňom na: https://projektyffup.upol.cz/site/?page_id=183

Pôvodný význam tohto slova je odhalenie, sňatie závoja, odkrytie toho, čo má prísť, toho, čo v biblickom kontexte predpovedali viacerí starozákonní proroci. Až v relatívne nedávnom čase sa výraz apokalypsa začal používať ako synonymum katastrofy, deštrukcie, v biblickom jazyku armagedonu či posledného súdu. V skutočnosti je všeničivý armagedon len jednou z možností apokalypsy, ktorú zažijú generácie narodené okolo roku 1990 a neskôr, o ktorých dobe je táto kniha.

Toto, samozrejme, platí len o ľuďoch: iné živočíchy a rastliny už tisíce rokov na plné obrátky zažívajú nepochybný armagedon splodený nahou opicou. Mnohé mu už podľahli, iné čaká neodvratný koniec v krátkom čase.

Sériu prednášok v kurze *Myslieť nemysliteľné* som založil na princípe biblického obrazu štyroch jazdcov apokalypsy z *Knihy zjavenia apoštola Jána*. Práve táto prorocká kniha *Nového zákona* prispela k širšiemu zakoreneniu pojmu apokalypsa a priniesla silný obraz štyroch jazdcov apokalypsy, obraz, s ktorým budeme v časti knihy pracovať. Pojem apokalypsa úzko súvisí s eschatológiou, teologickou náukou o posledných veciach človeka a ľudstva. Aj o nich je táto kniha.

Starozákonní proroci ani svätý Ján nemohli pred dvomi tisícami rokov vedieť, ba ani tušiť, ako bude vyzeráť dnešný svet. Mnohé z vecí a javov, ktoré sú pre nás na prahu 21. storočia bežné, by sa im javili ako mágia. Čomu ale rozumeli možno aj lepšie ako my, je ľudská povaha a jej relatívna nemennosť. A keďže ich spoločnosti často prechádzali hraničnými situáciami hladu, epidémií, zotročenia, neistoty a násilia, veľmi dobre – oveľa intímnejšie ako Európania narodení po roku 1945 – rozumeli správaniu ľudí v extrémnych situáciách.

Generácie dnešných mladých ľudí sú označované rôznymi menami – generácia X, Y, Z, generácia „Ja“, internetová či facebooková generácia. Tieto označenia a sebaidentifikácie ľudí narodených v rokoch 1980 až 2010 ukazujú, že zväčša ani netušia, že dejiny – ak ich bude mať kto písať – im možno raz prisúdia meno generácia apokalypsy. Už dnešné poznanie vedy pritom ukazuje mnoho trendov, ktoré rastú exponenciálnou rýchlosťou, pôsobia

vo vzájomných synergiách a majú schopnosť v priebehu niekoľkých mesiacov destabilizovať a zmeniť celú globálnu spoločnosť.²

Optimisti – mnohí z nich sú len neinformovaní alebo dezinformovaní ľudia – radi poukazujú na to, že rozliční proroci kolapsu civilizácie tu boli v minulosti už mnohokrát. A pritom, hľa! – ľudstvo ako celok sa nikdy nemalo tak skvele a ľudia – dokonca bežní ľudia! – nedisponovali takými možnosťami, akými disponujú dnes. Kráľ Slnko – Ľudovít XIV. – a jeho dvorania si nemohli zaletieť na víkend na druhý koniec Európy, nemohli z postele za telefonovať panovníkom do Londýna, Viedne, Madridu či Ríma ani dronmi s videokamerami kontrolovať poddaných, či pracujú. Ich manželky a milenky rodili ako na bežiacom páse deti, z ktorých mnohé zomierali na choroby, pred ktorými dnes aj tých najchudobnejších chráni očkovanie. Oni sami zomierali v priemere oveľa mladší ako súčasníci: dnes by sme povedali, že často na „banálne“ choroby a úrazy. Možnosti, ktoré má dnes aj chudobný Európan či Američan, sú nepomerne väčšie ako tie, ktoré mali ešte nedávno len panovníci a šľachta.

To je pravda. Otázka je, ako dlho bude naša civilizácia a jej výdobytky udržateľné a dostupné. Doba mimoriadnej prosperity a mieru trvá v Európe zatiaľ niekoľko desaťročí – a aj to nie v celej. Desaťročia sa môžu z pohľadu mladých ľudí zdať ako dlhý čas, ale z historického pohľadu sú to veľmi krátke obdobia – a z geologického len zlomky okamihov.

Nepochopenie našej súčasnej situácie a rizík ďalšieho vývoja však asi najviac vyviera z toho, čo zhodou okolností presne v čase, keď prvý človek pristál na Mesiaci, vo svojej preslávenej prednáške o aritmetike, populácii a energii nazval americký profesor Al Bartlett „najväčším nedostatkom ľudskej rasy“³ – neschopnosť väčšiny ľudí porozumieť exponenciálnej funkcii a jej dôsledkom.

---

2 — Úvod tejto knihy bol napísaný na jar 2018, dávno pred začiatkom pandémie COVID-19.

3 — „The greatest shortcoming of the human race is our inability to understand the exponential function.“

Väčšina ľudí vrátane príslušníkov generácie apokalypsy si budúcnosť predstavuje ako lineárne pokračovanie trendov z minulosti, prípadne vnímajú niekoľko exponenciálnych trendov vo vývoji technológií a snívajú sen o singularite. Exponenciálnych trendov je však oveľa viac a práve možnosti ich vzájomných súhier sú tým, čo bude životy v ére apokalypsy tvarovať.

Náš biologický druh bol – tak ako všetky ostatné druhy – po celú svoju históriu vystavený hre veľkých prírodných síl. Pred vyše sedemdesiatimi rokmi výbuch supervulkánu Toba na Sumatere takmer spôsobil vyhynutie nášho druhu a výbuchy menších sopiek sa dávajú do súvisu s krízami a kolapsmi niekoľkých civilizácií. Viaceré riziká podobných náhlych, pomerne zriedkavých a od ľudskej vôle nezávislých udalostí opísal napríklad John Casti v knihe *Udalosti X* a populárna kultúra ich zobrazila v mnohých katastrofických filmoch.

Pri generácii apokalypsy však nejde len o náhodné extrémne javy vyskytujúce sa raz za veľmi dlhé obdobie. Ide o trendy a javy, ktorých pravdepodobnosť je oveľa vyššia a navyše – každým rokom stúpa. Javy s charakterom zaťahovanej skrutky či napínanej struny.

Čiastočne v protiklade k trendu rýchlej deštrukcie systémov Zeme, na ktorých je existencia ľudí a civilizácie závislá, pôsobí paralelne trend akcelerujúceho technologického vývoja. Ten okrem iného smeruje k umelej – anorganickej – inteligencii, k pokročilej robotike, k nebývalým možnostiam genetických manipulácií malých i veľkých organizmov alebo k materiálom umožňujúcim účinnú premenu a skladovanie elektrickej energie. Už dnes nedokáže ľudský mozog a telo v mnohých oblastiach konkurovať výkonu počítačov a strojov. Rýchlosť vývoja technológií o rády prekonáva rýchlosť biologickej evolúcie.

Tento trend súčasne spätne pôsobí na ľudí v podobe vytvárania nových a potláčania starých schopností a potrieb. Fenomény ako masová závislosť na internete, paralelná (a pre niekoho dominantná) sociálna existencia na Facebooku a vo virtuálnej realite, masová konzumná aj politická manipulácia cez vytváranie umelých správ a umelých potrieb, fenomén virtuálneho a robo-

tického sexu s neznámymi dôsledkami na dvorenie a reprodukčné správanie novej generácie žien a mužov, možnosti genetických a iných manipulácií biologickou podstatou človeka a mnoho ďalších sú na druhej strane úzkej hrany, po ktorej kráča – či skôr cvála – dnešná generácia v ústrety svojej budúcnosti a budúcnosti ľudského druhu.

Ktorý z týchto trendov sa presadí ako prvý a v akom poradí budú nasledovať ďalšie, nevieme. Čo vieme, je, že životy generácií X, Y či Z – generácií mladých súčasníkov, našich detí a vnukov – sa budú odohrávať na hrane medzi, obrazne povedané, „návratom do stredoveku“ spojeným so stratou technologických kapacít ľudstva a „posthumánnou budúcnosťou“ druhu *Homo sapiens*.

To, že sme z tej hrany dodnes nespadli a ešte stále žijeme, mnohí dokonca stále v takej miere slobody a prosperity, aká nemá v dejinách nášho druhu obdobu – je samo osebe malým zázrakom.

Vlastne veľkým.

Dilemy na Titanicu

Keď prednášam o globálnych rizikách valiacich sa náš svet, často začínam obrazom Titanicu. Pri pohľade na obrázok tejto lode väčšina poslucháčov dokáže identifikovať, o čo ide: pochybujem, že na svete existuje iná loď, ktorú by aj storočie po jej stroskotaní poznalo toľko ľudí. Titanic pritom nebol, ako mnohí veria, zďaleka najväčšou námornou katastrofou dejín, stroskotania niektorých civilných a množstva vojenských lodí si vyžiadali aj mnohonásobne viac obetí⁴, ako bolo oných 1 514 mŕtvych z Titanicu. Dôvod, prečo o katastrofe Titanicu vedia aj dnešní študenti a deti – účastníci generačného zájazdu do apokalypsy – je ten, že Titanic bol, na rozdiel od mnohých iných, „nepotopiteľná loď“. Jeho potopenie sa tak stalo symbolom našich omylov a ilúzií.

Keď poslucháči identifikujú loď na obrázku, kladiem im postupne tri otázky: Predstavte si, že je jar 1912 a vy a vaši blízki patríte k tým 2 224 šťastlivcom, čo sa ocitli na panenskej palube úžasnej lode Titanic. Za vašim chrbtom práve zmizli brehy Európy a loď sa plnou parou ženie na New York. Chceli by ste dopredu vedieť, že neodvratne dôjde k zrážke Titanicu s ľadovcom, keby ste boli:

- a) Kapitán lode?
- b) Radový námorník na palube?
- c) Cestujúci tretej triedy smerujúci aj s rodinou za šťastím do Ameriky?

Asi tušíte, že po prvej otázke: „Kto by chcel ako kapitán vedieť, čo sa stane?“ zodvihne ruku najviac poslucháčov. Po druhej

---

4 — Pozri napríklad: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_maritime_disasters_in_World_War_II